

Prostorové meze mezinárodního práva.

1. Ve vývoji mezinárodní - právní doktriny byla doba, kdy mezinárodní právo se zakládalo na postulátech přirozeno-právních. Mezinárodní právo pozitivní bylo odvozeno od *ius naturale*, a jenom toto bylo posledním teoretickým základem i pro mezinárodní zvyk, jenž měl odpovídati kritériu spravedlnosti i pro mezinárodní smlouvy, spočívající na morálním předpisu *pacta sunt servanda*. Právo přirozené však nemělo žádných prostorových omezení. Toto právo mělo kosmickou světovou povahu. Ve skutečnosti mohlo existovati různé pojímání mezinárodního práva a různých států, avšak universalism přirozeného práva tvořil monistickou soustavu práva, majícího stejný obsah a závazného, jak to výslovně formuloval v XVI. století Victoria, nejenom v poměrech států evropských a křesťanských, nýbrž i v poměrech mezi těmito státy a domorodci na americké pevnině¹⁾. Etický universalism a náboženský monism vedly k prohlášení i monismu právního, ke konstrukci v ideální formě světového právního řádu. To byla svérázná teoretická domněnka prvních učitelů mezinárodního práva, a Suarez v XVII. století jasně poukázal na logickou nutnost tohoto postulátu: „... *Humanum genus quamvis in varios populos et regna divisum, semper habet aliquam unitatem, non solum specificam, sed etiam quasi politicam et moralem, quam indicat naturale praeceptum mutui amoris et misericordiae, quod ad omnes extendita, etiam extraneos et cuiuscumque nationes*“ ... (De legibus ac Deo legislatore, 1612). Není divu, že tento universalism mezinárodního práva vede i k svérázné, časově neomezené tendenci zjištění mezinárodních norem i u národů antických, v dějinách Izraele, nebo Řecka, nebo Říma. Tím se vysvětluje i časté odvolání Hugo Grotia na mezinárodní precedenty antického světa. U Grotia a Zoucha také prohlašuje se existence „*mutua gentium inter se societas*“, a u pozdějších teoretiků mezi-

¹⁾ Fr. de Victoria, De Indis et de iure belli relectiones, 1557 (nové vydání E. Nysa v Classics of International Law, 1917).

národního práva se mluví o „*famille des nations*“, nebo „*Société des Nations*“ a tento výraz je převzat i v mezinárodních smlouvách (srovn. na příklad smlouvu Francie a Rakouska ze dne 28. srpna 1736²⁾). — Tato konstrukce byla úplně přípustná jako formální postulát, jako teoretická domněnka, nebo hypotetický základní bod mezinárodního práva.

2. Jinak tomu bylo však v učení pozitivní školy XIX. století, jež zcela mechanicky převzala od školy přirozeno-právní myšlenku „mezinárodní pospolitosti“, nebo „rodiny národů“, dala však tomuto principu historický a sociologický obsah. Na místo formálního postulátu u Danevského, Martensa, Liszta, Oppenheima, Heilborna, Ullmanna, Hersheye, Fauchille a jiných byla skonstruována teorie mezinárodního práva jako produktu evropské kultury a z určitých skutečností ryze historického charakteru byly odvozeny právní a normativní důsledky. Je nesporno, že právo je kulturní hodnota, je jedním z heterogenních elementů, ze kterých abstraktně se buduje obecný pojem kultury, logicky a teoreticky však je nemožno zakládati mezinárodní právo na historické skutečnosti velmi vyvinutých hospodářských, morálních, náboženských a jiných styků evropských národů³⁾). Mezi pojmem právního předpisu ve smyslu, co býti má a pojmem sociologické nebo historické skutečnosti jednoty Evropy a vyplývajících z toho různých jiných důsledků teoreticky není nic společného. Ve smyslu právním však ustanovení prostorových mezí pro „mezinárodní právo evropských civilisovaných národů“ (Martens) bylo úplně libovolným⁴⁾). Podle názoru jedněch učenců Turecko, Persie, Čína, Siam nebyly členy „evropského společenství“ a proto nemohly žádati od evropských států zachování vůči jim mezinárodního práva, avšak podle názoru druhých Turecko bylo přijato do „evropského společenství“ v roce 1856, zůstávala však velmi spornou otázkou postavení jiných asijských a afrických států. Martens přes to, že vylučoval z mezinárodního společenství Turecko i v r. 1898, v r. 1883 předpo-

²⁾ Ve smlouvě poukazuje se na „...droits qui dans la Société des Nations sont reconnus“ — Wenck, *Codex iuris gentium*, I, 51; cit. podle Mosera, *Versuch d. neuesten europäischen Völkerrechts*, VI, 1778, 398.

³⁾ Srov. Cavaglieri, *La conception positive de la Société Internationale*, *Revue générale de droit intern.*, 1911, 263 a d.

⁴⁾ Martens, *Mezinárodní právo* (rusk.), I, 1898, 185.

vidal, že „sympatický japonský národ“ brzy stane se členem mezinárodního společenství⁵⁾. V r. 1918 Liszt ve svém Völkerrecht trval ještě na tom, že Čína, Persie, Siam Habeš a Liberia nejsou členy mezinárodního společenství. Velké potíže však vznikaly při konstatování toho mezníku, kdy státy, jež nebyly členy „evropského společenství civilisovaných národů“, staly se plnoprávnými subjekty mezinárodního práva. Americký právník Hershey zabývá se otázkou, kdy Rusko stalo se „členem mezinárodního společenství“ a konečně nedává žádné odpovědi, protože vstoupení Ruska stalo se způsobem neformálním mlčky, což znamená, že vůbec se nedá objektivně zjistiti⁶⁾.

3. Ve smyslu teoretickém tato konstrukce byla mixtum compositum, nemožnou směsí historických, sociologických a normativních zjevů. Ve smyslu právně politickém to bylo odůvodněním pro těžké porušení norem mezinárodního práva evropskými státy v poměrech se státy asijskými a africkými. Konečně podle platného zvykového práva nebylo nikdy uznáno žádného rozlišování v právním postavení států evropských a asijských nebo afrických. V poměrech Francie, Španělska, Anglie a afrických států, jako Alžírsko nebo Maroko, existovaly určité smluvní závazky a existovaly pravidelné diplomatické styky a Alžírsko v době revoluce a napoleonských válek bylo na základě mezinárodní smlouvy spojencem Francie. Evropské státy výslovně žádaly během XIX. století zachování norem mezinárodního práva se strany Číny, nebo Persie, nebo Siamu, a ve smyslu formálním právě čínská vláda mohla by pokládati za zakročení „nevzdělaných národů“ takové akty, jako „opiovou válku“ Anglie v roce 1841, nebo trestní anglo-francouzskou výpravu v roce 1859⁷⁾. Konečně ve smyslu mezinárodním rozhodný význam měla ta právní skutečnost, že „necivilisované státy“ jako Persie, Čína a Siam byly účastníky Mírových Haagských konferencí, a tím byla potvrzena jim nejen způsobilost k právním činům v obecném slova smyslu, nýbrž i ve smyslu speciálním - p r á v o t v o r -

⁵⁾ Martens, Rusko a Anglie v Centrální Asie, 1883, 20.

⁶⁾ Hershey, The Essentials of Intern. Law (1914) mluví o „tacit admission“ — „It is imposible in some cases to fix a definite date of admission.“ Op. cit., 116, 117.

⁷⁾ Srov. můj Historický vývoj mezinárodního práva v XIX. a XX. století, 1929, 116, 117.

ném, protože účast na těchto konferencích znamenala uplatnění států v úloze elementů vyššího mezinárodního právo tvorného orgánu. Ve smyslu mezinárodního práva mezinárodní společenství je společenstvím universálním. Normy mezinárodního práva v minulosti platily nejenom v poměrech národů křesťanských, nýbrž i mohamedánských i pohanských. Historický „realism“ pozitivistů, hledajících konkrétního historického a sociologického substrátu pro mezinárodní právo je úplně zhytečným. Mezinárodní právo nemá prostorových mezi a platí, pokud určí, co býti má v Evropě, stejně jako v Asii, nebo Americe, nebo Africe, nebo Australii.

4. Mezinárodní právo je universální, má však rámcovou povahu a nikdy nevylučuje možnost konkrétních právních závazků ve vnitřních poměrech komplexu států, jež mohou v mezích vyšší mezinárodní delegující normy vytvořit speciální právní organisace, stejně je tomu i v partikulárních poměrech dvou nebo více států, kde také může býti vytvořena speciální právní úprava. Tradiční doktrína mylí se, kdy hledá zásadní různost obsahu těchto norem a mluví, zvláště v novější době, o právu evropském, americkém, asijském, dokonce i africkém⁸⁾. Předpokladem regionálních norem nebo partikulárních vždy bude existence vyšší delegující normy, na základě které může býti zřízen dílčí právní řád, v němž fungují autonomní právo tvorní, správní a soudní orgány. Jenom na základě tohoto vyššího předpisu mohou býti zřízeny v lůně universálního mezinárodního práva dílčí mezinárodní řády. Takovým dílčím mezinárodním řádem je řád Společnosti národů a ve velmi omezeném smyslu možno mluvit o dílčím mezinárodním řádě americkém a evropském, není však žádných právních důvodů mluvit o právním řádě asijském a africkém.

Společnost národů tvoří dílčí právní řád, jenž má provisorní nebo prozatímní oblastní povahu a jenž má svůj právní cíl

⁸⁾ Srovn. Nippold, Das Geltungsgebiet des Völkerrechts in Theorie und Praxis, Zeitschrift für Völkerrecht und Bundesstaatsrecht, II, 1907. Srovn. i Anzilotti, Corso di diritto intern. I, 1928, 80. Cruchaga, Nociones de derecho intern. I, 1923, 47. Strupp, Elements de droit intern., I, 1930, 5. Tomsa, Mezinárodní právo, I, 1930, 33 a d.

realisovati za podmínku, že stane se světovým či universálním. Byl-li by schválen návrh argentinské delegace na prvním shromáždění Společnosti národů, aby každý suverénní stát, uznaný za subjekt mezinárodního práva, musil býti ipso iure připuštěn do Společnosti národů, změnila by se tím povaha tohoto mírového svazu. Za soudobých však právních podmínek v lůně této organizace platí principiálně právo, mající speciální povahu, ve svých obecných základech však spočívající na universálním mezinárodním právu, jak se na to výslovně poukazuje v úvodní části Paktu. Společnost národů je právní organizace, které se podrobuje v přítomné době 56 států a z větších států jenom Spojené státy americké, Sovětský svaz a Brazílie jsou mimo toto mírové sjednocení. Avšak prostorová lokalizace právních předpisů má svéráznou tendenci k rozšíření i mimo hranici států-členů Společnosti národů. Pakt Společnosti národů prohlašuje nutnost zaručení míru a bezpečnosti, a pokud mír a bezpečnost států-členů mohou býti ohroženy vystoupením států-mimo Společnost národů, příslušnost orgánů Společnosti nabývá extensivní povahu: „...Každá válka nebo hrozba válkou, ať postihuje některého člena Společnosti přímo nebo nikoli, dotýká se celé Společnosti a jest povinností Společnosti učiniti náležitá opatření k účinnému zachování míru mezi národy.“ — „Rovněž se prohlašuje, že každý člen Společnosti má právo, aby přátelsky upozornil Shromáždění nebo Radu na jakoukoliv okolnost, jež se dotýká mezinárodních vztahů a jež by mohla ve svých důsledcích zkaliti mír nebo dobrou shodu mezi národy, na níž mír závisí“ (čl. 11).

Teoreticky není v rozporu s obecnými předpisy mezinárodního práva prohlášení možnosti vystoupení jednoho státu nebo sjednocení nebo sdružení států v úloze zprostředkovatele, avšak Pakt neomezuje se jenom na určení smířovatelských funkcí orgánů Společnosti národů. Právním účelem Paktu je zachování míru a bezpečnosti. Bezpečnost však znamená záruky pro osobní práva státu, pro jeho územní nedotknutelnost a politickou neodvislost. Tato zásada nabývá v lůně Společnosti národů organizovanou povahu. Státy-členové Společnosti se zavazují, že budou nejenom šetřiti, nýbrž i hájiti každého člena proti vnějšímu útoku (čl. 10). Z toho vyplývá extensivní účinnost předpisů Paktu. Útočником může býti i stát mimo Společnost. Může-li však útočnik i v tomto případě býti vyzván,

aby se podrobil pokojné likvidaci svého sporu v souhlase s předpisy Paktu? — Článek 17. dává na tuto otázku kladnou odpověď. Stát mimo Společnost má být vyzván, aby za účelem vyřízení sporu vzal na sebe povinnosti uložené členům Společnosti. V případě však, že vyzvaný stát odepře vzít na sebe povinnosti člena Společnosti a sáhne ke zbrani, lze použití proti němu finančního a hospodářského bojkotu a konečně i válečné exekuce. — Konkrétně to znamená, že rozpor mezi obecnou zásadou mezinárodního práva, že smlouva zavazuje jenom kontrahenty a principy Paktu mají být překonány prohlášením universálního významu těchto posledních principů. V tomto případě však nejde o čistě-prostorovou kolisi dvou různých právních zásad. Je třeba podotknouti, že zásada respektování osobních práv států je prvotním základem obecného či universálního mezinárodního práva. Pakt o Společnosti národů jenom konkretisuje tuto normu a v tomto smyslu *de lege ferenda* vždycky může být ospravedlněno i použití čl. 17. Paktu.

Pakt o Společnosti národů kodifikuje normy mezinárodního práva, jež ve smyslu prostorové platnosti nesplývají, ale mají v budoucnosti splynouti s normami mezinárodního universálního práva. Jinak je tomu, pokud jde o právní řád americký nebo evropský.

5. Podle názoru některých vynikajících amerických právníků (zvlášť Alvarez⁹⁾) pro americké státy platí obecné zásady mezinárodního práva, avšak americké národy mohou ve svých vnitřních poměrech vytvořiti i nové normy a konečně mohou vyhlásiti normy v rozporu s mezinárodním právem universálním¹⁰⁾. Tyto normy mají však omezený obsah: vztahují se jen

⁹⁾ Alvarez, *Le Droit international américain*, 1910. — *Le Droit international de l'avenir*, 1916. — *Organisation internationale d'après le Traité de Versailles. Droit public européen. Droit public américain*, 1919. — *The Monroe Doctrine*, 1924. — *La 5-me Conférence Panaméricaine et la Société des Nations*, 1924. — *La Réforme du Pacte de la Société des Nations sur les bases continentales et régionales*, 1927. — *Considérations générales sur la Codification du Droit international américain*, 1927. — *Le Panaméricanisme et la Sixième Conférence Panaméricaine tenue à la Havane*, 1928.

¹⁰⁾ Osnova deklarace „amerického mezinárodního práva“ definuje úplně nevědeckým a nemožným způsobem pojem „mezinárodního amerického práva“: „Par droit international américain il faut entendre l'ensemble

na ochranu neodvislosti a svobody amerických států. Právě takové principy byly vysloveny americkým prezidentem Monroem v jeho proslulém poslání r. 1823. Je jasno, že v tomto případě jde o normy analogické článku 10. Paktu o Společnosti národů a tato svérázná analogie se vysvětluje právě tím, že prezident Wilson, jenž byl tvůrcem Paktu, prohlásil, že jeho úkolem jest přeměnit doktrinu Monroeovu v doktrinu světovou¹¹⁾. Jinak řečeno, to znamená, že na ochranu neodvislosti a svobody amerických států podle učení Monroe měly vystoupiti Spojené státy, teď však stejnou úlohu plní Společnost národů. V r. 1823 mohlo býti ospravedlněno vystoupení Spojených států, teď, z těchto analogických důvodů, je oprávněna vystoupení Společnost národů. Strictu sensu je nemožno mluvit v tomto případě o zásadním rozporu s universálním mezinárodním právem. Ve smyslu formálním však je třeba podotknouti, že doktrina Monroe nikdy nenabyla povahy vzájemné záruky, nikdy nebyla kodifikována v žádné právotvorné úmluvě a podle názoru Rady Společnosti národů nemůže se vůbec pokládati za normu, mající regionální prostorovou platnost na americké pevnině.

Ve smyslu právní organisace (pokud jde o tvorbu a aplikace norem) konkrétní význam mohly by míti Panamerické konference, jichž činnost začala od roku 1889. Avšak ve smyslu právním je velmi těžko stanovit rozsah příslušnosti těchto konferencí. S hlediska platného práva mají význam usnesení poslední Panamerické konference a návrh smlouvy, schválené 18. února 1928 v Havaně. Tato smlouva rozlišuje mezi konferencí, jež má právotvorné funkce a Panamerickou unií s vedoucím výborem — conseil directeur. Tato unie spočívá na universálních zásadách mezinárodního práva — na uznání osobních práv amerických republik a jejich úplné neodvislosti. Pokud jde o výbor Panamerické unie, tento výbor má funkce zpravodajského a správního charakteru. Soustřeďuje informace v oboru hospodářském, finančním a zemědělském, poskytuje pomoc pro vývoj obchodních a průmyslových styků a funguje jako stálá komise

des institutions, des principes, des règles, des doctrines (?), des conventions et pratiques (?) qui, dans le domaine des rapports internationaux, sont propres aux Républiques du Nouveau Monde.“ — Strupp, *Éléments*, I, 5—6.

¹¹⁾ Srov. Hart, *The Monroe Doctrine*, 1916, 71.

amerických konferencí. Tento výbor však nemá žádných „politických“ funkcí.

Příslušnost Panamerických konferencí ve smyslu právo-
tvorném je širší. Na poslední konferenci v Kubě v r. 1928 byl
učiněn pokus kodifikace základních principů mezinárodního
práva v souhlase s tradičním doktrinárním jeho výkladem.
Avšak tento pokus nepřivedl ke kladným důsledkům, protože
právě Spojené státy nemohly schváliti výslovný zákaz inter-
vence. —

6. Existují-li aspoň ve velmi skrovné formě svérázné obecné
předpoklady „amerického dílčího právního řádu“, pokud jde
o evropský právní řád, přes časté užívání této terminologie
v minulosti, v XIX. století a také v době světové války, objek-
tivně je velmi těžko mluvit o existenci tohoto dílčího řádu. Exi-
stují v tomto případě návrhy o zřízení „Evropské unie“ v lůně
Společnosti národů, avšak osnova francouzského ministra za-
hraničních věcí Brianda nebyla schválena, a konečně funguje
v lůně Společnosti národů jenom poradní orgán — „evropský
výbor“, jenž nemá ani jasně vymezené kompetence.

O dílčím právním řádě evropském ve smyslu normativním
dalo by se mluvit, byl-li by realizován francouzský návrh bez-
pečnosti a odzbrojení ze dne 14. listopadu 1932. To by zname-
nalo vytvoření v souhlase s obecnými zásadami universálního
mezinárodního práva Paktem o Společnosti národů a Kellogo-
vým Paktem z r. 1928 speciálních právních předpisů sankčního
a exekučního rázu. Organizace evropské branné moci a úprava
jejího použití byla by právní reglementace speciálních donu-
covacích opatření, platných jenom na evropské pevnině. V tomto
případě však nejde o platné regionální právo, nýbrž jenom
o právo regionální žádoucí.

7. Ve smyslu vědeckém je úplně nepřipustno mluvit o díl-
čím právním řádě asijském nebo africkém. Není žádných mezi-
národních institucí, společných pro všechny asijské nebo africké
státy, není žádných právo-
tvorných správních nebo soudních
orgánů, jejichž činnost realizovala by se výhradně na pevnině
asijské nebo africké. Naopak systém kapitulací a koncesí, jenž
zůstává v platnosti vůči Číně, je v nepřekonatelném rozporu
s obecnými zásadami Paktu o Společnosti národů a ve smyslu
formálním je otevřenou otázkou, mají-li býti zrušeny nerovné

smlouvy, vnucené Číně od doby „opiové války“, nebo mají-li býti uznány za neplatné vůči Číně zásady Paktu o Společnosti národů¹²⁾. — V tomto smyslu existuje příkrá kolise mezi principy partikulárních smluv a „ústavními“ normami Společnosti národů, a konstrukce asijského právního řádu nejenom není vůbec odůvodněna ve smyslu teoretickém, nýbrž ve smyslu empirickém může vésti k pokusům ospravedlniti nejtěžší delikty, spáchané proti obecným předpisům mezinárodního práva.

¹²⁾ Je velice zajímavé, že Lyttonova komise, jež byla zřízena pro vyšetřování čínsko-japonského konfliktu podle rozhodnutí Rady Společnosti Národů a jež uveřejnila velmi detailní zprávu dne 2. října 1932 v Ženevě, si patrně vůbec nevšímla rozporu mezi partikulárními smluvními závazky Číny a usnesením Washingtonské konvence v r. 1922 o respektování suverenity a územní nedotknutelnosti Číny, stejně jako i článkem 10 Paktu o Spol. Národů.